

ШЛЮБ, СІМ'Я ТА ДІТОРОДНІ ОРІЄНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

На початку XXI століття, в умовах соціально-економічної та постіндустріальної трансформації українського суспільства, відбуваються значні зміни у шлюбно-сімейних процесах, які безпосередньо впливають на динаміку народжуваності і зумовлені новими тенденціями у матримоніальній та репродуктивній поведінці сучасного населення усіх країн Європи, в тому числі й України, а також впливом наслідків соціально-економічної та демографічної криз. Без розуміння цих нових тенденцій неможливе як визначення пріоритетів сімейної та пронаталістської політики, так і демографічне прогнозування, зокрема майбутнього рівня народжуваності та сімейної структури населення.

Аналізу особливостей матримоніальної та репродуктивної поведінки населення сучасної України¹⁵, їх причин та наслідків присвячена колективна монографія „Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні”, підготовлена за результатами спеціального соціально-демографічного дослідження «Сім'я і діти», що було здійснено Інститутом демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України на основі соціологічного опитування населення дітородного віку, яке провів Центр «Соціальний моніторинг» за благодійного сприяння фонду „Розвиток України”. Аналіз найбільш гострих проблем розвитку шлюбу і сім'ї – малодітність сучасної сім'ї, нестабільність шлюбу, плюралізація форм шлюбних стосунків тощо – на матеріалах соціально-демографічного дослідження дало змогу сформулювати новий погляд на ці проблеми, зрозуміти їх причини та передбачити віддалені наслідки. Деякі питання взаємообумовленості шлюбної та дітородної поведінки населення на матеріалах України аналізуються вперше.

У монографії розглядаються актуальні питання щодо сучасного стану шлюбу і сім'ї, особливості перебігу шлюбно-сімейних процесів, новітньої динаміки та структури народжуваності в Україні. Обґрунтовується необхідність проведення спеціальних обстежень з питань шлюбної і дітородної поведінки для поглибленого вивчення і прогнозування ситуації; аналізується наявний досвід таких обстежень, їх переваги й інформаційні можливості, розглядаються організаційно-методичні питання та особливості проведеного обстеження «Сім'я і діти».

На матеріалах обстеження детально аналізуються: ціннісні орієнтації на сім'ю та дітей, мотивація шлюбної та дітородної поведінки, специфіка поведінки різних соціально-демографічних груп населення України; відмінності у дітородних установах залежно від рівня матеріально-дохідної і житлової забезпеченості. Дана оцінка ставленню населення до багатодітності і багатодітних сімей, аналізуються його думки стосовно причин поширення соціального сирітства, погляди щодо найбільш прийнятних форм утримання і виховання дітей, позбавлених батьківського піклування.

У роботі обґрунтовується низка проблем і факторів, які протидіють повному задоволенню потреби в дітях у різних верств населення, висвітлюється авторське бачення вірогідних змін у матримоніальній та дітородній поведінці населення на перспективу і можливостей впливу на них. З урахуванням ставлення населення до різних заходів демографічної політики авторами розроблено рекомендації з підвищення ефективності сімейної і пронаталістської політики в Україні.

¹⁵ Шлюб, сім'я і дітородні орієнтації в Україні (колективна монографія). Під керівництвом Лібнової Е. М. – К.: АДЕФ-Україна, 2008. – 256 с.

Монографія „Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні” є якісно новим етапом у вивченні проблем шлюбу, сім'ї, народжуваності у сучасній Україні. Високо оцінюючи монографію, слід побажати авторам у майбутньому розширити коло питань стосовно новітніх тенденцій у матримоніальній та репродуктивній поведінці населення, враховуючи і їх регіональні особливості.

*Л. І. СЛЮСАР,
кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник Інституту
демографії та соціальних досліджень НАН України*

ВИБІРКОВІ ОБСТЕЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ: МЕТОДОЛОГІЯ, МЕТОДИКА, ПРАКТИКА¹⁶

В останні роки в Україні при проведенні соціально-економічних, демографічних, маркетингових досліджень активно використовуються вибіркові обстеження населення. Реалізація кожного вибіркового обстеження є унікальною роботою, яка не може бути виконана шляхом автоматичного поєднання розроблених стандартних процедур.

Наявні публікації присвячені або суто математичному аспекту вибіркового методу, або мають описовий характер, або є навчальною літературою. В монографії, яка складається з п'яти розділів, теоретичні засади вибіркового обстеження та їх практична реалізація розглядаються в комплексі.

Перший розділ виконує роль розширеного вступу до монографії. В ньому проведено аналіз таких категорій, як „населення”, „сім'я” та „домогосподарство” та їх функції. Розглядаються методи збору інформації щодо населення, наведена історична довідка про проведення обліків та обстежень населення.

Другий розділ присвячений методологічним засадам проведення вибіркового обстеження населення. Спочатку розглядаються питання організації вибіркового спостереження, наведені його етапи та складові. Виділені сім укрупнених етапів організації і проведення обстеження, наведено перелік робіт у кожному з них, розкрито зміст етапів та їх вплив на надійність даних. Це дає можливість комплексно підійти до проведення вибіркового обстеження ще на стадії його планування, ув'язати окремі роботи між собою.

Наведені методологічні особливості реалізації окремих етапів формування вибірки є підґрунтям для коректного формування вибірки. До важливих етапів належать: розрахунок обсягу вибірки, вибір схеми ротації, формування основи вибірки та визначення способу відбору. Всі вони розглядаються детально.

У роботі розглянуто фактори, що впливають на обсяг вибірки, та описано їх врахування при проведенні розрахунків; розглянуто різні підходи до визначення параметрів формул для розрахунку обсягу вибірки. При розгляді схеми ротації наведена формула, яка оптимізує розподіл загального обсягу вибірки на дві частини: на ту, що змінюється, і на ту, що залишається з попереднього опитування. У розділі наведені десять принципів,

¹⁶ Гладун О. М. Вибіркові обстеження населення: методологія, методика, практика : Монографія / О. М. Гладун. – Ніжин: ТОВ „Видавництво „Аспект-Поліграф”, 2008. – 348 с.